

«1905», του Λ. Τρότσκι Η επανάσταση που ηττήθηκε, ξεχάστηκε και γέννησε το σοσιαλισμό

Το κλασικό βιβλίο κυκλοφορεί για πρώτη φορά στα ελληνικά από τις εκδόσεις «ΕΝΕΚΕΝ»

του Βασίλη Μορέλλα

μεταφραστή του βιβλίου από τα αγγλικά

Το 1905. Η μήτρα της προλεταριακής επανάστασης και των Σοβιέτ. Αλλά κι η μήτρα του φασιστικού κινήματος, με τη μορφή των προφασιστικών παρακρατικών συμμοριών και των ρατσιστικών-εθνικιστικών πογκρόμ κατά εβραίων και κόκκινων «προδοτών». Μια συνταρακτική και αυθόρμητη επανάσταση που πυροδοτήθηκε από την ικανότητα των μαζών «όχι να σκοτώνουν, μα να πεθαίνουν». Χωρίς πρόγραμμα, με πολλές αυταπάτες. Χωρίς μαζικά επαναστατικά κόμματα –που η ίδια αυτή έφτιαξε είτε διόγκωσε, δίδαξε είτε διέσπασε. Που ξεκίνησε -όπως πάντα- από μια «εθνική κρίση», με την αντικαθεστωτική δυσφορία να διαπερνά κάθετα τα κοινωνικά στρώματα, ακόμα και τα ανώτερα. Που λύγισε κάτω από την λαϊκή απειρία και την άγρια καταστολή, με τις μάζες.

«Χωρίς τη ‘‘γενική πρόβα’’ του 1905, η νίκη της Οκτωβριανής Επανάστασης του 1917 θα ήταν αδύνατη.» Αρκετοί ξέρουν τη ρήση του Λένιν, αλλά πολλοί λίγοι έχουν μελετήσει την ιστορία του 1905. Εν μέρει, επειδή η νίκη επισκίασε την παλιά ήττα. Εν μέρει, επειδή η μελέτη του 1905 υπονομεύει θέσφατα της αριστερής -σταλινικής- παράδοσης. (Για παράδειγμα, δεν είναι πολύ διαδεδομένο ότι το πρώτο Σοβιέτ συστάθηκε βασικά από μενσεβίκους μαχητικούς συνδικαλιστές, ότι οι μπολσεβίκοι καταρχάς το κατέκριναν ως μη-κομματικό και απολίτικο κι ότι ο Λένιν επέκρινε τους συντρόφους του για την ανικανότητά τους να

συνδεθούν με τις μάζες.) Όμως, η ήττα συχνά διδάσκει περισσότερα απ'τη νίκη. Το «1905», γραμμένο από τον ιθύνοντα νου του πρώτου Σοβιέτ, είναι βασικό βιβλίο για την κατανόηση όλων των ρωσικών επαναστάσεων και του επαναστατικού φαινομένου διαχρονικά.

Το βιβλίο συμπυκνώνει όχι μόνο αειθαλή διδάγματα της επαναστατικής ήττας, επεξεργασμένα με ρητορική δεινότητα όσο και μαρξιστική ακρίβεια. Αλλά κυρίως την ζωντανή ουσία του 1905 και κάθε λαϊκής επανάστασης γενικότερα. Γραμμένο μεταξύ 1907-1909 αποτελείται ουσιαστικά από τρεις ενότητες. Οι πρώτες 270 σελίδες, αφού κατατοπίσουν για την ιστορική εξέλιξη και τη στατιστική της ρωσικής κοινωνίας και οικονομίας, περνάνε στην γλαφυρή απεικόνιση της επανάστασης. Από τα προεόρτιά της με τις βραχύβιες διαδηλώσεις μεσοαστών και φοιτητών, ως τις εργατικές απεργίες και τη Ματωμένη Κυριακή, τη γενίκευση του κινήματος σε όλη την αυτοκρατορία, τις πολιτικές απεργίες των εργατών και την ίδρυση του πρώτου Σοβιέτ, την αγροτική εξέγερση, τις ανταρσίες των στρατιωτών, τις προσπάθειες συντονισμού όλων των τρομερών δονήσεων που συντάραζαν την ρωσική υπο-ήπειρο· αλλά και τις μηχανορραφίες των κορυφών, την πανικόβλητη ανικανότητά τους, τις πτέρυγες και τους ελιγμούς τους, τις χάρτινες παραχωρήσεις ταυτόχρονα με τους πυροβολισμούς, τα πογκρόμ, την αιματηρή κατάπνιξη της εξέγερσης στις πόλεις, την περιοδεία θανάτου σε όλη τη χώρα.

Μέσο της αφήγησης είναι ένα καλειδοσκόπιο αντιπροσωπευτικών γεγονότων και σκηνών. Οι αγρότες, που, απαλλοτριώνοντας τσιφλίκια μοναστηριών και ευγενών, διακήρυσσαν ότι «οι μοναχοί θα'πρεπε να προσεύχονται στο θεό, όχι να αγοράζουν και να πουλάνε γη για το κέρδος». Οι στρατιώτες, που εκτελώντας αιμοδιψείς αξιωματικούς, αθώνονταν από άλλους αξιωματικούς που έτρεμαν τα συντάγματά τους. Οι εργάτες, που μετέτρεψαν τις πόλεις σε εγκεφάλους της επανάστασης και δίδαξαν τη ιδιόλεκτο του συνδικάτου, της απεργίας και του Συμβουλίου (Σοβιέτ) στα μεσοστρώματα μέχρι και τους εξαθλιωμένους μουζίκους. Που προστάτευαν τον πληθυσμό από τα πογκρόμ, όταν συγκροτούσαν

ένοπλες πολιτοφυλακές. Και που αντιμετώπισαν το μαύρο μέτωπο του «δημοκρατικού» κεφαλαίου και του τσαρισμού όταν τόλμησαν να ξεστομίσουν το αίτημα του οχτώωρου. Η ενότητα κλείνει με μια προφητική αποστροφή για τη συμμετοχή της Ρωσίας στον Α΄ Παγκόσμιο και το νικηφόρο '17: «Η λογική των γεγονότων σπρώχνει λοιπόν την κυβέρνηση στο επίσφαλές μονοπάτι της μάχης για την αποκατάσταση του παγκόσμιου γοήτρου της. Ποιος ξέρει; Ίσως, προτού η μοίρα της αυταρχίας κριθεί τελικά κι αμετάκλητα στους δρόμους της Πετρούπολης και της Βαρσοβίας, να δοκιμαστεί ξανά στις όχθες του Αμούρ ή στην ακτή της Μαύρης Θάλασσας.»

Το 1905 ήταν επίσης ο καταλύτης της ωρίμανσης ή της γέννησης των βασικών κομμάτων που θα καθόριζαν την αλληλουχία του 1917. Δεν είναι τυχαίο ότι το αστικό κόμμα των Καντέ και το αγροτοκεντρικό κόμμα των Σοσιαλεπαναστατών ιδρύθηκαν ακριβώς τότε. Εξίσου αποφασιστικά διαμορφώθηκε το Εργατικό Κόμμα των Λένιν, Μάρτοφ, Τρότσκι. Η δεύτερη ενότητα, δηλαδή οι 70 σελίδες των παραρτημάτων, συνοψίζουν ακριβώς αυτές τις αντιπαραθέσεις.

Αν και η επαναστατική πλημμύρα επανένωσε όλες τις τάσεις του κόμματος (Συνδιάσκεψη Τάμερφορς, Δ΄ και Ε΄ Συνέδριο), η οριστική άμπωτη απομάκρυνε τις ηγεσίες των φραξιών, μπολσεβίκων και μενσεβίκων, αλλά και τον Τρότσκι από αμφότερες. Ο Τρότσκι κατεδαφίζει τα επιχειρήματα μενσεβίκων θεωρητικών που μετάνιωσαν για την συμμετοχή τους σε μια «επαναστατική τρέλα», επαναλάμβαναν ότι η ήττα είχε «επιβεβαιώσει» την ανωριμότητα των συνθηκών για μια σοσιαλιστική επανάσταση και αναζητούσαν ασφάλεια σε «νόμιμες» συμμαχίες με αστικά κόμματα. Διάφορα αποσπάσματα μοιάζουν να αντιστοιχούν σε σημερινές καταστάσεις. Αφού ουσιαστικά αφορούν τον επαναστατικό πεσιμισμό, την απουσία επαναστατικού οράματος, που οδηγεί, παντού και πάντα, ακόμα και από επαναστατική αφετηρία, τελικά στο ρεαλισμό του υπαρκτού, στην ενσωμάτωση στην αντεπανάσταση. «Καταρχάς, κανείς δεν μπορούσε να πει εκ των προτέρων αν η νίκη ήταν εφικτή ή όχι και, δεύτερον, ασχέτως αν η νίκη ήταν πιθανή ή όχι, αυτός ήταν ο

μόνος δρόμος που μπορούσε να ακολουθήσει το κόμμα της επανάστασης, εκτός αν προτιμούσε από την απλή πιθανότητα της ήττας την άμεση αυτοκτονία»...

Τελικά, η μαχητικότητα του εργατικού κινήματος έστειλε οριστικά τους «δημοκράτες» αστούς στο πλευρό του στρατιωτικού νόμου. Η ηττοπάθεια και ο θεωρητικός σχολαστικισμός μετέτρεψαν οριστικά τους μενσεβίκους ηγέτες σε ουρά των αστών, απωθώντας τους προς τα δεξιά –όπως οι ίδιοι απωθούσαν όλο και περισσότερο την ίδια τη βάση τους. Αντίθετα, οι μπολσεβίκοι έγιναν οι ορκισμένοι εχθροί των αστών «δημοκρατών» και του καπιταλιστικού κόμματος, με προοπτική μια «δημοκρατική δικτατορία εργατών και αγροτών». Οι αγιάτρευτες αδυναμίες των αγροτών και η πολιτική επικυριαρχία των εργατών το 1905, έκανε τον Τρότσκι να συλλάβει από τότε το αναπόφευκτο της Διαρκούς Επανάστασης. Μιας διαδικασίας επαναστατικής ηγεμονίας των εργατών μέσα στη λαϊκή συμμαχία, για να σαρωθούν όχι μόνο ο τσαρισμός και οι αστοί πολιτικοί, μα και όλες οι καπιταλιστικές σχέσεις, προχωρώντας άμεσα στη σοσιαλιστική οικοδόμηση. Άλλωστε, το ίδιο το 1905 είχε αρχίσει ως ήπια δημοκρατική διαδήλωση, ζητώντας στοιχειώδη δικαιώματα. Για να εξελιχθεί, στο πλαίσιο ενός ασύμβατου συστήματος, σε αγώνα υπέρ πάντων και για όλα. Όπως συχνά συμβαίνει σήμερα, στις χώρες που καταδυναστεύουν οι στρατιωτικο-οικονομικές ελίτ και ο ιμπεριαλισμός. Όπως οι χώρες της Αραβικής Άνοιξης κι ίσως στο μέλλον κάποιες ευρωπαϊκές.

Οι τελευταίες 120 σελίδες, το πιο λαογραφικό και λογοτεχνικό τμήμα, μέσα από την αφήγηση της δίκης των αντιπροσώπων του Σοβιέτ, της εξορίας και της απόδρασης του Τρότσκι, αποδίδουν πιο ανάγλυφα την εποχή και τη χώρα. Την σκληρότητα και τον πρωτογονισμό του κατασταλτικού μηχανισμού, που εξακολουθούσε να φοβάται τα θύματά του. Την καθυστέρηση της ρωσικής υπαίθρου που μόλις αγγιζόταν από το ιδεολογικό και πολιτικό πανόραμα των πόλεων. Την φαινομενικά υπεράνθρωπη επιμονή και υπομονή των επαναστατών, που όμως έπαιρναν κουράγιο από εκατομμύρια συμπαράστατών.

Η άγρια καταστολή και η πολλαπλή «εθνική κρίση», οικονομική και υγειονομική, που φορτώνεται ανεξάίρετα στους φτωχούς, δεν είναι χαρακτηριστικά μόνο της σύγχρονης Ελλάδας. Μαζί με τον θεσμικό ρατσισμό, την ακροδεξιά τρομοκρατία, τα εγκλήματα μίσους, τον οργανωμένο φασισμό, γίνεται φανερό σε όλο και περισσότερους ότι αποτελούν τις σταθερές του σύγχρονου καπιταλισμού για το ορατό μέλλον. Σταθερές που χαρακτήριζαν για δεκαετίες την Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική, τώρα εγκαθίστανται και στην «αναπτυγμένη» Δύση. Σαν ο άλλοτε «τρίτος κόσμος», που δεν υπερασπιστήκαμε όπως έπρεπε, να γίνεται πια το μέλλον όλης της ανθρωπότητας. Σαν το ρολόι της ιστορίας να μετρά πλέον αντίστροφα. Οι εξεγέρσεις, που όταν αγκαλιάσουν ολόκληρη μια χώρα και συστήσουν όργανα και ριζικά αιτήματα γίνονται επαναστάσεις, είναι αναπόφευκτες. Οι καταβλητικές ήττες πριν τη νίκη, επίσης. Αν η μελέτη των επαναστάσεων που ηγούνται οι εργαζόμενοι είναι άκρως ενδιαφέρουσα για τους θαυμαστές του κοινωνικού γίγνεσθαι, για όσους φιλοδοξούν να παρέμβουν σε αυτό είναι υποχρεωτική. Το 1905 είναι μια παραμελημένη, αλλά πολύ βαθιά ρίζα τους. Το «1905» η καλύτερη περιγραφή του.

Λέων Τρότσκι

1905

ΕΠΕΚΕΗ
historia
Θεσσαλονίκη 2020